פה א ב מיי' פ"ח מהל' מאכלות אסורות הלכה ח [טוש"ע יו"ד סי' סה סעיף מ']:

מוסף תוספות

א. ואמאי הוי נותר. תוס' שאנן. ב. השתא משמע הכא דשמנו מיקרי גיד שפיר. שם. ג. (ו)היכי מוכח מהתם דקסבר יש בגידין בנותן טעם. שם. ד. דאי מחמת איסור יו"ט א"כ יהא מותר לשורפו במוצאי יו"ט. שם. ה. אע"פ שאין כאן איסור יו"ט. שם. ו. דכיון שלא היה יכול לשורפו ביום בבוקר ראשון מחמת איסור יו"ט הקפיד הכתוב שלא לשורפו עכשיו בלילה עד למחר ביום. שם.

רבינו חננאל

צבורין צבורין מהן חלוצין ומהן אין חלוצין, עצמות קדשים שאין בהן שבירת עצם אמרינן מדהנך חלוצין הנך נמי חלוצין. בעצמות פסח דאיכא שבירת עצם בעו בדיקה. אמר רב יהודה אמר רב כל הגידין בשר חוץ מגידי צואר. ואקשינן עליה ממתני' דקתני הגידים ישרפו, הני גידים מאי עבדתייהו, אי בשר הן אמאי ישרפו נכלינהו, ואי נותר הן נותר, אלא ודאי גידי צואר הן, ולא יכול לאכלן וטעונין שריפה, ואי אמרת לאו בשר הן נשדינהו. ושנינן גיד הנשה הוא ואליבא דר' יהודה דאמר אינו נוהג אלא בירך אחת, ולא תימא דודאי מספקא ליה אלא אפ' תימא פשיטא ליה דשל ימין אסורין, וכגון שהוכרו ולבסוף נתערבו דהא לא אפשר למכלינהו, הלכך טעונין שרפה. **רב אשי אמר** גידין דקתני במתני' שימנו של גיד הנשה הוא דנהגו בו ישראל קדושים איסור. **רבינא אמר** גיד החיצון הוא ששנינו במשנתנו שאין חייבין עליו, דגרסינן בפרק גיד הנשה אמר שמואל שני גידין הם פנימי סמוך לעצם אסור וחייבין עליו, חיצון סמוך לבשר אסור ואין חייבין עליו.

מתני' חל ששה עשר **להיות בשבת** כו'. אקשינן ניתי עשה שנאמר והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו, עשה דשריפת נותר לידחי לא תעשה כל מלאכה דיום טוב. ושני חזקיה מה ת"ל עד בקר ליתן בקר שני לשריפתו. **אביי** אמר האי נמי בפירוש רבתה תורה לדחות עולות ארבעה עשר מלהשרף ביום טוב דכתיב עולת שבת בשבתו דייקינן מינה דאין מקריבין אלא עולת שבת בשבת בלבד, אבל אברי עולות חול בשבת או ביום טוב לא, ואע"ג דמצותן להקריבן, וכל שכן דלא שרפינן הפסולין. **רבא** מפיק ליה מהאי קרא הוא לבדו יעשה לכם הוא ולא מכשירין, לבדו ולא מילה שלא בזמנו דאתיא בקל וחומר, ומה

אי אמרת בשלמא בשר נינהו כו'. ואין להקשות אי בשר נינהו ליכלינהו [א] דלאו בשר גמור הוא שיהא טעמם כטעם בשר מיהו לענין שריפה בעי למימר דליהוו בשר: **לא נצרכא אלא לשומנו.** [ב] קשה דבריש גיד הנשה (חולין פט.) פריך וסבר תנא דידן אין בגידין בנותן טעם והא תנן ירך שנתבשל בה גיד הנשה אם יש בה בנותן טעם אסור והשתא [ג] דילמא הא דקתני אם יש בה בנותן טעם משום שומנו דגיד הנשה קאמר דהכא קרי ליה גיד

ושם פירשתי:

ליתן בקר שני לשריפתו. וא"ת אי אסור לשורפו בגיל מוצאי י"ט עד הבקר היכי מוכח [ד] דאין שריפת קדשים דומה י"ט הא על כרחיך גזירת הכתוב היא דהא אפי' בגילה שהוא חול אסור לשורפו [ד] וי"ל דכיון דאסור לשורפו בבוקר ראשון ילפינן שפיר דאין שריפת קדשים דומה י"ט והא דאסור לשורפו בגיל מוצאי י"ט [ה] אין תימ' [ו] שכן מצינו בשלמים שאין נאכלים לאור שנים ואפ"ה אין נשרפין עד היום כדאמרי' בריש מכילתין (דף ג.): **ולא עולת חול בשבת כו'.** משמע הכא דאיברי חול אין קריבין בשבת ולא בי"ט ושקיה בשופך פרק טרף בקלפי (יומא מו.) אמר אברי חול שנתותרו עושה להן מערכה בפני עצמן וסודרן אפילו בשבת ואפי' לרב הונא דפליג התם היינו דאינו עושה מערכה בפני עצמן אבל דברי הכל סודרן על המערכה גדולה כן נריך לפרש שם וכן בשופ פ"ק דשבת (דף כ.) דריש בכל מושבותיכם אי אתה מבעיר למישרי אברים ופדרים הוא דאתא והיינו איברי חול שנתותרו דאברי תמיד של שבת נפקא מעל עולת התמיד ברים אלו דברים (לעיל סו.) ודוקא אברי עולת חול ממעטו הכא ותירץ ר"ת וריב"א דהתם דוקא במשלה בהן אתר מיירי דנעשו כבר לחמו של מזבח שמתוך שהן לחמו של מזבח הרי הן כקרבן היום ודחו מבמועדו אפי' בשבת ולישנא דאסיק נמי התם דוקא בפסולין אי משלה בהן האור אין אי לא לא לאו למעוטי כשירין אתא אלא ה"ק דלא אינטריך בכשירין לאשמעי' במשלה בהן האור ומיהו אף בכשירין לא שריא אלא במשלה בהן האור וריב"א מסופק בשאר קרבנות דלאו תמיד ומשלה בהן האור אי נעשו לחמו של מזבח למישרינהו בשבת דדילמא דוקא בתמיד מהני האי טעמא דשם תמיד דוחה שבת וא"ת דביומא (דף מו.) דריש לה מבמועדו ובפ"ק דשבת (דף כ.) דריש מבכל מושבותיכם וי"ל דקרא דבכל מושבותיכם גלי על במועדו דאיירי אפילו באיברים ופדרים של חול והא דלא נקט ביומא קרא דכל מושבותיכם דהויא עיקר דרשה משום דניחא ליה למינקט דרשה דמועדו דשייכא אף גבי טומאה ובכל הקרבנות: ולא

שמצאן צבורין צבורין ומהן חלוצין עצמות קדשים דאין בהן משום שבירת העצם לכולהו הוה חליץ להו ואכיל להו ולא בעי שריפה עצמות הפסח דיש בהן משום שבירת העצם דילמא הני דחלצינהו ולהנך לא חלצינהו ובעי שריפה א"ר יהודה אמר רב כל הגידין בשר חוץ מגידי צואר תנן העצמות והגידים והנותר ישרפו בט"ז הני גידין היכי דמי אילימא גידי בשר ניכלינהו ואי דאיתותר היינו נותר אלא פשיטא גידי צואר א"א בשלמא בשר נינהו אמטו להכי בעי שריפה אלא אי אמרת לאו בשר נינהו למה להו שריפה א"ר חסדא לא נצרכא אלא לגיד הנשה ואליבא דרבי יהודה [ו] דתניא ר' יהודה אומר אינו נוהג אלא באחת והדעת מכרעת של ימין ואלא תפשוט דספוקי מספקא ליה לר' יהודה דאי מיפשיט פשיטא ליה ההיא דהיתירא ניכליה ודאיסורא נישדייה למה ליה שריפה א"ר איקא בר חיננא כגון שהוכרו ולבסוף נתערבו רב אשי אמר לא נצרכא אלא לשמנו דגיד הנשה [ז] דתניא [א] שמנו מותר וישראל קדושים הם ונוהגין בו איסור רבינא אמר בחיצון וכדר"י אמר שמואל [ז] דאמר רב יהודה אמר שמואל [ב] ב' גידין הן פנימי הסמוך לעצם אסור וחייבין עליו חיצון הסמוך לבשר אסור ואין חייבין עליו: חל ט"ז וכו': ואמאי ניתי עשה וידחי לא תעשה [ז] אמר חזקיה וכן תני דבי חזקיה אמר קרא [1] לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו שאין ת"ל עד בקר מה ת"ל עד בקר ליתן לו בקר שני לשריפתו אביי אמר אמר קרא [2] עולת שבת בשבתו [ח] ולא עולת חול בשבת ולא עולת חול ביום טוב רבא אמר אמר קרא [3] הוא לבדו יעשה לכם הוא ולא מכשיריו לבדו ולא

דשל ימין ומתני' דלא מצי אכיל ליה ומצריך ליה שריפה כשנתערבו לאחר מכאן. בשהוכרו לאו דוקא דודאי מתחלתו הוכרו דאין לך אדם שאינו מכיר בין לד ימין לגד שמאל: **רב אשי אמר.** מתני' בשומנו של גיד קאמר דמותר מן התורה ונהגו איסור בו הלכך תחלתו לשריפה דכיון דמן התורה מותר חל איסור עליו ובכלל נותר לא חשיב ליה דהאי על כרחו מתחלתו לכך עומד ואינטריך למיתנייה באנפי נפשיה ולאשמעינן דאסור לאוכלו: **שני גידין הן.** בירך: **פנימי הסמוך לעצם.** זה גיד הגדול המתוח על פני כל אורך הירך ופנימי קרי ליה שהוא בגד פנימי של ירך לד הרואה את הירך השניה: **וסמוך לעצם.** עצם הקולית התמוך בבוקא דאטמא וגם יולא מבוקא דאטמא וממתח אגל אותו עצם על פני כל אורך הירך שאסור: **וחייבין עליו.** מלקות: **חילון.** זה גיד קצר הניתן בסוף השופי לרחבו וחילון קרי ליה על שם שהוא מוטל לגד חילון של ירך לד הרואה את האויר הסמוך לבשר שמובלע בבשר: **אסור.** מדרבנן: **ואין חייבין עליו.** כדמפרש טעמא התם [ח] אשר על כף הירך [ט] ההוא דפשיט בכוליה ירך והיינו פנימי אבל חילון לא ובההוא קאמר תנא דידן דתחלתו אינו נאכל משום איסור דרבנן וטעון שריפה דחייל עליה שם נותר דחזי מדאורייתא: **ניתי עשה.** דבאשם תשרפו: **ונידחי לא תעשה.** דמלאכת י"ט: **שאין ת"ל עד בוקר.** בתרא דהא כבר כתיב קמא: **ולא עולת חול בי"ט.** אלמא אפילו הקטר עולה אינו דוחה י"ט וכ"ש שריפת פסול שלה ופסח קרבן של חול הוא דזריקת דמו באחרבעה עשר ואין יכול להקטירו בלילה והא דכתיב [שמות לד] לא ילין לבקר דמשמע הא כל הלילה ילין הא אוקימנא באחרבעה עשר שחל להיות בשבת בפ' תמיד נשחט (לעיל נט:): **הוא ולא מכשיריו.** היכולין ליעשות מבעוד יום: ולא

שמצאן צבורין צבורין. ובדק עליונים ומצאן חלוצין: **עצמות קדשים.** לא בעו למיבדק מחתוכים אבל עצמות פסח בעו למיבדק כולהו ובהא פליג רב זביד אדרב נחמן דאי מצאן חלוצין לא חמיר שימוש נותר כולי האי להצריכו שריפה מספק ולומר בתר איסורייהו חלצינהו: **כל הגידין בשר.** הרי הן כבשר ויימנין עליהן בפסח ויוצא ידי חובתו: **חוץ מגידי צואר.** שהוא אצל הרחב וקשה ועץ בעצמה הוא: **הני גידין.** דקאמר עיקרן ותחלתן לשריפה היכי דמי: **ואי דאייסור.** ע"י שנתעצלו באכילתן היינו נותר: **אלא פשיטא בגידי צואר.** קאמר ומשום שאין נאכלין מחמת קשיין מני להו בהדי עצמות וקאמר דעיקרן לשריפה דמסתמא לא אכיל להו: **אי אמרת בשלמא בשר נינהו.** ואי אכיל להו נפיק בהו אמטו להכי בעי שריפה כו': **לא נצרכא אלא לגיד הנשה.** לעולם גידי צואר לאו בשר נינהו ושאר גידים בשר גמור ורלוי לאכילה ומתני' דמשמע דיש גידים שהן בשר ליטען שריפה וסתמן אין נאכלין דקאמר ישרפו בט"ז בגיד הנשה שהוא רך וכשר לאכילה: **רי יהודה.** דאמר אין נוהג אלא באחת ולא באחת והדעת מכרעת של ימין ואיבעיא לן מיפשטא ליה לרבי יהודה דשל ימין ומאי דעת דקא אמר דעת תורה כדמפרש התם [ט] הירך [י] המיומנת שבירך או דילמא ספוקי מספקא ליה ומאי דעת דעת נוטה כלומר מסתברא הכי תיפשוט ממתני' מדקא אמר תחלתו לשריפה ודאי מספק' ליה הילכך שריפה בעו תרוייהו דאכל חד וחד אמר האי דהיתירא הוה והרי הוא נותר ומתחלתו לא היה יכול לאוכלו שמא זהו של איסור דאי פשיטא ליה אמאי תחלתו לשריפה דהיתירא ניכליה דאיסורא נשדייה: לעולם פשיטא ליה דאיסורא נשדייה: הרי הן כבשר ויש לנו לאכלן מחמת קשיין מני להו בהדי עצמות וקאמר דעיקרן לשריפה דמסתמא לא אכיל להו: **אי אמרת בשלמא בשר נינהו.** ואי אכיל להו נפיק בהו אמטו להכי בעי שריפה כו': **לא נצרכא אלא לגיד הנשה.** לעולם גידי צואר לאו בשר נינהו ושאר גידים בשר גמור ורלוי לאכילה ומתני' דמשמע דיש גידים שהן בשר ליטען שריפה וסתמן אין נאכלין דקאמר ישרפו בט"ז בגיד הנשה שהוא רך וכשר לאכילה: **רי יהודה.** דאמר אין נוהג אלא באחת ולא בתרתי דעת תורה כדמפרש התם [ט] הירך [י] המיומנת שבירך או דילמא ספוקי מספקא ליה ומאי דעת דעת נוטה כלומר מסתברא הכי תיפשוט ממתני' מדקא אמר תחלתו לשריפה ודאי מספק' ליה הילכך שריפה בעו תרוייהו דאכל חד וחד אמר האי דהיתירא הוה והרי הוא נותר ומתחלתו לא היה יכול לאוכלו שמא זהו של איסור דאי פשיטא ליה אמאי תחלתו לשריפה דהיתירא ניכליה דאיסורא נשדייה: לעולם פשיטא ליה דאיסורא נשדייה: **הוא ולא מכשיריו.** היכולין ליעשות מבעוד יום: ולא

מסורת הש"ס

[א] מולין דף נ:, [ב] מולין דף נא., [ג] שם ודף נב:, [ד] שבת דף כד: ודף קנב. תמורה דף ד: ע"ש, [ה] [לעיל נט: וש"נ], [ו] [מולין נא:], [ז] [כריתות נב:], [ח] [מולין נא:], [ט] [כריתות נב:], [י] [בשבת כד:],

תורה אור השלם

1. וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ:
שמות יב י
2. עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:
במדבר כח י
3. וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם:
שמות יב טז

מוסף רש"י

וישראל קדושים. הטושין סייג לתורה (חולין צא. לגירסא שם: וישראל קדושים נהגו בו איסור). **פנימי הסמוך לעצם.** גיד האחוץ והוא בלד פנימי של ירך (חולין צג:) הוא גיד אחוץ ונתון לאורכו של שופי כשפוערין את הירך ופושט בכל הירך, ראשו אחד מתחבר בעצם האליה ומשם נפשט לאורך השופי עד מקום חיבור הקולית ועצם הירך ושם הוא סמוך לעצם (שם צא.). **אסור.** מן התורה, **וחייבין עליו.** מלקות כדליף לקמן (שם) מהירך, ועוד שהוא על הכף שהכף הוא בשר עגול הסובב את הקולית ודבוק בה, ועל שם שהוא בלד פנימי של ירך לד שבלפי ירך חברתה כשהבהמה ממוגרת קרי לה פנימי (שם). **חיצון.** גיד קצר הנתון לרוחב השופי בסופו מובלע בכף הסובבת את הקולית והוא נתון בלד חילון של ירך (שם וכעי"ז שם צג:). **אסור.** מדרבנן, **ואין חייבין עליו.** דלאו היינו על הכף אלא בתוך הכף ובההוא חילון עסקינן ומשייר ליה על כרחיה ושרפה בעי דהא מדאורייתא חזי (שם צא.). **שאין ת"ל עד בקר.** זימנא אחרימי אלא והעותר ממנו בשם תשרופו דהא כתיב עד בקר בריש (שבת כד: וכעי"ז שם קלג. ובמות עד.) אלא אשריפה קאי והכי קאמר והעותר ממנו בזמן שאסרתי לך, דהיינו בקר לאשון, כשיצא בקר שני שהוא חולו של מועד תשרפו אבל ביו"ט לא (שבת קלג. וכעי"ז יבמות שם ותמורה ד:). **ולא עולת חול ביום טוב.** כגון אברי תמיד של ערב יו"ט שלא הוקטרו מבעוד יום אין מעלין אותן משחשכה (שבת כד:).

ולא מילה שלא בזמנה. דאי לא ממעט קרא אתיא בק"ו לדחות ומה צרעת שדוחה את העבודה ועבודה דוחה את השבת מילה אף שלא בזמנה דוחה אותה אפילו במקום בהרת יקון בהרתו שבת שנדחת מפני עבודה אינו דין שתהא מילה דוחה ואתא קרא ומיעטה דכיון דשלא בזמנה היא כגון גר שנתגייר וקטן שנאנס אביו ועבר זמנה נשהויה למחר. וגבי שריפת פסול קדשים נמי כמילה שלא בזמנה דאפשר לשהוייה דמי: **שכאן דיום טוב עשה הוא.** דמשמע שבות והוה ליה י"ט עשה ולא תעשה: **מתני' כל הנאכל בשור הגדול וכו'.** שכבר הוקשה כל מה שעתיד להקשות בו: **יאכל בגדי הרך.** ראוי לאכילה בפסח בן שמנה ימים אבל מה שאין נאכל בשור הגדול אין נמנין עליו בפסח אע"פ שעכשיו רך הוא עתיד להקשות בסופו: **וראשי כנפים והסחוסים.** שקורין טיבר"ס שברא"ש גף הכתף אשפרלו"ן והסחוסין שאר הסחוס שבו כגון תנוך האוזן והסחוסי המזה והלגעות הקטנות שבסוף השדרה: **גמ' וי"א אף ראשי כנפים והסחוסין.** הואיל ובשור הגדול גופיה מתאכלו בשליקה בישול יתר: **מה הן קדמי והכי קאמר כל הנאכל בשור הגדול בשליקה יאכל בגדי הרך לני ומה הן ראשי כנפים והסחוסין: גידים שסופן להקשות.** גידי לואר ובגדי וטלה הן רכים אבל אם היה מזקין סופן להיות קשים: **ר' יוחנן אומר כו'.** וגידים הרכין דקתני בהך ברייתא נידונין כבשר לר' יוחנן משמע לי' דרכין השתא ולריש לקיש משמע ליה בשאר גידים דרכין לעולם: **הני אין.** דס"ד מדפרישׁ מה הן דוקא קאמר: **הני מ"ט.** פירושא הוא ומסקנא דתירוצא: **עגל הרך.** מפרש בהעור והרוטב[ח] כל זמן שיונק ועור ראשו רך מולגין אותו ונאכל עמו: **מהו שיטמא.** טומאת אוכלין בתר השתא אזלינן ומטמא או בתר בסוף אזלינן ואינו מטמא: **לא חש לקמחיה.** למה שהוא טוחן אם חטין אם פסולת: **הא דדר ביה ר' יוחנן.** מהא דגידין שסופן להקשות כדאמר בשילהי בהמה המקשה (חולין עז.) ופשטינן לה מהעור והרוטב דכי פשיט ליה רבי יוחנן עלה דהיא אין מטמא ואותביה ריש לקיש ממתני' דהעור והרוטב דקתני אילו שעורותיהם כבשרן עור הראש של עגל הרך אלמא דבתר השתא אזלינן וא"ל רבי יוחנן אל תקניטני באותה משנה שבלשון יחיד אני שונה אותה אלמא מעיקרא הוה סמיך ר' יוחנן עליה ופליג בגידין שסופן להקשות ואידכר דיחידאה היא והדר ביה: **מתני' אבל המוחיר בטהור.** אפילו בטהור והשובר בטמא אינו לוקה[ח] המותיר משום לא תותירו ולא שובר בטמא משום לא תשברו וטעמא מפרש בגמרא: **גמ' הא הכתוב כו'.** כל לאו שניתק לעשה אין לוקין עליו דמשמע זו היא תקנתו אם תעבור על הלאו עשה זאת והינגל ועוד דלא דמי ללאו דחסימה שהמלקות נסמך לו[ט]: המי

ולא מילה שלא בזמנה הבאה מק"ו רב אשי אמר [1]שבתוך די"ט עשה הוא ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה: **מתני'** כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך וראשי כנפים והסחוסים: **גמ'** רבה רמי תנן כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך ושאינו נאכל לא אימא סיפא ראשי כנפים והסחוסים והא הני לא מתאכלי בשור הגדול אלא תנאי היא והכי קתני כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך ושאינו נאכל לא וי"א אף ראשי כנפים והסחוסים רבא אמר מה הן קתני והכי קתני [א]כל הנאכל בשור הגדול בשלקא יאכל בגדי הרך בצלי ומה הן ראשי כנפים והסחוסי' תניא כוותיה דרבא כל הנאכל בשור הגדול בשלקא יאכל בגדי הרך בצלי ומה הן ראשי כנפים והסחוסים וגידין הרכין נידונין כבשר [ב]איתמר גידין שסופן להקשות רבי יוחנן אמר נמנין עליהן בפסח ריש לקיש אמר [2]אין נמנין עליהן בפסח ר' יוחנן אמר נמנין עליהן בתר השתא אזלינן ריש לקיש אמר אין נמנין עליהן בתר בסוף אזלינן איתיביה ריש לקיש לר' יוחנן כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך ומה הן ראשי כנפים והסחוסים הני אין אבל גידין שסופן להקשות לא א"ל תנא הני וה"ה להנך הני מ"ט דהא מתאכלי בשור הגדול בשלקא הנך נמי מתאכלי בשור הגדול בשלקא א"ל ר' ירמיה לרבי אבין כי אזלת לקמיה דר' אבהו רמי ליה מי אמר רבי יוחנן גידין שסופן להקשו' נמנין עליהן בפסח אלמא בתר השתא אזלינן והא [ג]בעא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן עור הראש של עגל הרך מהו שיטמא ואמר לו אין מטמא אלמא בתר בסוף אזלינן א"ל [ג]דרמא לך הא לא חש לקמחיה הא הדר ביה רבי יוחנן לגבי דריש לקיש וא"ל [ד]אל תקניטני שבלשון יחיד אני שונה אותה: **מתני'** [3]השובר את העצם בפסח הטהור הרי זה לוקה ארבעים [ה]אבל המותיר בטהור והשובר בטמא אינו לוקה את הארבעים: **גמ'** בשלמא מותיר בטהור [ו]דתניא [2]לא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר וגו' בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקה דברי רבי יהודה רבי יעקב אומר לא מן השם הוא זה אלא משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו אלא שובר בטמא מנלן דאמר קרא [3]ועצם לא תשברו בו [ז]בו בכשר ולא בפסול ת"ר ועצם לא תשברו בו בו בכשר ולא בפסול ר' אומר [3]בבית אחד יאכל ועצם לא תשברו בו כל הראוי לאכילה יש בו משום שבירת עצם ושאין ראוי לאכילה אין בו משום שבירת עצם מאי בינייהו א"ר ירמיה פסח הבא בטומאה איכא בינייהו למ"ד כשר האי

ולא מילה שלא בזמנה דאתיא בק"ו. פירש בקונ' ומה צרעת שדוחה את העבודה ועבודה דוחה את השבת וקשה דרבא ליה הלא ק"ו בפ' ר' אליעזר דמילה (שבת קלב:) דקסבר דהא דצרעת דוחה עבודה לא משום חומרא דצרעת אלא משום דגברא דלא מזי ור"מ פי' ק"ו ומה אוכל נפש שלא נכרתו עליו י"ג בריתות דוחה י"ט כו' ויש להשיב מה לאוכל נפש שכן מצוה עובדת שלמחר לא יהיה מצוה עליה ואומר ר"י דאיכא למיעבד ק"ו מנדריס ונדבות דדחו י"ט אע"פ שלא נכרתו עליהן י"ג בריתות וסבר רבא דקריבין בי"ט ואיכא למיפרך מה לנדריס ונדבות שכן צורך גבוה כדפריך בפ' ר' אליעזר דמילה (שם דף קלא.) מה לעומר ושתי הלחם כו' דלאו חובה ניהו ואפילו חטאות ואשמות לא מיקרו צורך גבוה כיון דאי לאו דחטאת לא בעו לאיתויינהו ונראה דרבא אית ליה הא דרב אשי די"ט עשה ולא תעשה ולהכי אינטריך ק"ו דאי לאו ק"ו לא הוה צריך למיסר וכן משמע בפ"ק דביצה (דף ח:) דפריך גבי אפר כירה מוכן לודאי כו' סוף סוף י"ט עשה הוא ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה אלא אמר רבא כו' משמע דרבא אית ליה די"ט עשה הוא והשתא לבדו לא אינטריך לפריפת קדשים אלא על מילה דאיכא ק"ו אמר רבא פרק [ט](אם לא הביא) (דף קלג.) וגמרא מייתי לה הכא אפריפת קדשים דממילא ממעטי ורב אשי לא קאי למיפלג ארבא אלא מילתא דנפשיה קאמר ואקדשים קאי ואפילו אמילה דמשמע באם לא הביא דלית ליה קל וחומר: **גידין שסופן להקשות.** פי' בקונ' גידי לואר ואין גראה לריב"א דהא משמע דהשתא הם רכים כבשר לגמרי ואפי' ר"ל לא פסיל להו אלא משום בסוף ולעיל קאמר אלא פשיטא בגידי לואר משמע שהם רגילין להיות נותר ואין ראוין ליאכל כמו עצמות אלא נראה דהיינו גידי שדרה וגידים הרכים דקתני בברייתא איירי בגידי בשר דלב"ע הוו כבשר:

הואיל ומתאכלי בשור הגדול בשלקא. והשתא [א]לא אזיל רבי יוחנן בתר השתא אלא בדבר הנאכל בשור הגדול בשלקא [ב] וא"ת ור"ל מאי פריך ליה לר' יוחנן אדרבה תיקשי לדידיה דמוכח בברייתא דבדבר הנאכל בשור הגדול בשלקא אזלינן בתר השתא ויש לומר דסבר ר"ל דראשי כנפים והסחוסין יש עליהם שם בשר יותר מבגידים[ג] ופריך לרבי יוחנן מדלא נקט בברייתא גידים דהוי רבותא טפי ור' יוחנן משני דאין רבותא כלל מה שאין בהן טעם בשר כל כך דהא אם היו רכים לעולם לא היה פוסלן הילכך כיון דמתאכלי בשלקא נימנין עליהן כמו ראשי כנפים והסחוסים ורשב"א מפרש טעמא דריש לקיש דגידים לא דמו לראשי כנפים והסחוסים דגידים סופן להקשות בגדי עצמו אבל ראשי כנפים והסחוסים אין סופם להקשות בגדי לעולם אלא בשור הגדול דוקא ולא שיך למיזל בהו בתר בסוף כיון דבגדי וטלה הם רכים לעולם: **הא** הדר ביה ר' יוחנן. פירוש מהך דשמעתין כדמוכח בפרק בהמה המקשה (חולין עז.) וקשה לר"י לר"ל דאותביה לר' יוחנן מהאיך שעורותיהן כבשרן תיקשי לנפשיה דקסבר גבי פסח בתר בסוף אזלינן והתם אזיל בתר השתא וי"ל שאפי שבעור ראש של עגל הרך יש לו טעם בשר הרבה מגידין וריב"א אומר דבירושלמי פריך דר"ל אר"ל ומשני טעמא דר"ל מקרא ואכלו את הבשר (שמות יב) ולא גידין[ד] ובעור הראש של עגל הרך אזיל בתר דהשתא והכא הוי גזירת הכתוב[ה]: היתה

עגל הרך מהו שיטמא, ואמר ליה אינו מטמא, דאלמא בתר בסוף אזלינן. אמר ליה ר' אבהו דרמא לא חש לקמחיה, כלומר אכילתו להפסד הולכת שאינו מתעסק בתורה כראוי לה. בפירוש הדר ר' יוחנן ואמר לריש לקיש בעידנא דאקשינן עליה והתנן אלו שעורותיהן כבשרן ואחד מהן עור הראש של עגל הרך, אמר לו ר' יוחנן משנה זו דברי יחיד הן דברי אלעזר בן יהודה איש אבלים מר' יעקב הם ומפורש בפ' העור והרוטב כי אמר לו רבי יוחנן אל תקניטני בלשון יחיד אני שונה אותה. **מתני' אבל המותיר בטהור** כו'. בשלמא מותיר בטהור אינו לוקה דתניא לא תותירו ממנו עד בקר והנותר וגו', ובא הכתוב כו', לרבי יהודה כדאית ליה ולר' יעקב כדאית ליה. אלא שובר העצם בטמא מנא לן דלא לקי. ופשטינן לה מהא דת"ר ועצם לא תשברו בו בכשר ולא בפסול, ר' אומר בבית אחד יאכל ועצם לא תשברו בו, הטהור הראוי לאכילה יש בו שבירת עצם. ואמרינן מכדי תרוייהו אמרי דלא לקי מאי בינייהו. וחלקו בזה, ר' ירמיה אמר פסח

(ח) מולין דף עו:, ב) מולין דף קכב:, ג) [יומא מו. סוכה נד. ע"ז פרש"י יבמות מב:], ד) מולין שם דף עז. [נה: קלד.], ה) לעיל דף פג. שבועות ג: [מכות יח.], ו) סנהדרין דף סג. שבועות דף ג: מכות דף ד: ודף טז. מולין דף פב: ודף לא. קמא: תמורה דף ד:, ז) [לעיל ע. וש"נ], ח) [מולין קכב.], ט) [דכריס כה], י) [לא"ל ר' אליעזר],

תורה אור השלם

1. אַךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאָסְפָּכֶם אֶת תְּבוּאַת הָאָרֶץ תָּחֹגּוּ אֶת חַג יְיָ שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן: ויקרא כג לט
2. וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: שמות יב י
3. בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ: שמות יב מו

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אבל המומיר וכו' אינו נוקב לא המומיר:

מוסף רש"י

נמנין עליהן בפסח. דאפילו לא נמנה אדם עם החבורה אלא נאכול מהן יצא ידי אכילת פסח (חולין עז.). **לא חש לקמחיה.** למה שהוא טוחן אם חטין אם פסולת: **אל תקניטני.** להשיב לי ממנה (חולין קכב:). **שבלשון יחיד אני שונה אותה.** משנה, ולא בלשון סתם משנה (שם) כלומר יחידאה היא ולא סגירא לן כותיה (שם עז.). **המותיר בטהור.** בפסח טהור וכשר (שבועות ג:) ולא שכן בטמא (לעיל פג.). **והשובר.** את העצם (שבועות ג:). **והנותר ממנו עד בקר וגו'.** בפסח תשרפנו, עשה הוא ולאו שניתק לעשה אין לוקין עליו והמותיר בפסח פטור (חולין פב:). **בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה.** אם מותיר ועברת על לאו, בפסח תשרפנו, נתקן הכתוב בעשה זה מעונשן של שאר לאוין, לומר זה עונשו ותקנת עבירתו שישרפנו (שבועות ג:) דמשמע שזה עונשו של לאו שאם מותירו ישרפנו ויפטר (סנהדרין סג:) שהמעשה שאמור אחריו תקנתו וכפרתו על עבירת הלאו (מכות ד:). **לא מן השם הוא זה.** כלומר טעם זה אינו מן העיקר (סנהדרין סג:) לא מטעם זה הוא פטור (חולין פג.) אין טעם זה עיקר דלאו שניתק לעשה אין לוקין עליו, אלא מפני מה המומיר אינו לוקה לפי שהוא לאו שאין בו מעשה (מכות ד: וכנ"ל שבועות ג:). **דהוה ליה לאו שאין בו מעשה.** יש בו ולא אכל ומאליו נעשה נותר (חולין פג.).

פו א מיי' פ"י מהל' ק"פ הלכה ט:
פז ב מיי' שם הל' י:
פח ג מיי' שם הלכה ח:
פט ד מיי' שם והל' יח:

לעזי רש"י

טיברו"ס [טינרומ"ש]. סחוסים.
אשפרלו"ן [אישפלדו"ן]. עצם השכם.

מוסף תוספות

א. בעי ר' יוחנן תרתי ד.. תוס' שאנן. ב. דאי לאו הכי אכתי תיקשי ליה בריירתא. שם. ג. ויש להם יותר טעם. שם. ד. משמע לפי הירושלמי דבכל מקום אזיל בתר השתא בר מגבי פסח דכתיב קרא. תוס' חולין עז. ד"ה אל. ה. ולפי הירושלמי אית לן לפרש דהא דקאמר בתר בסוף אזלינן לא מסברא אלא מקרא. תוס' שאנן.

רבינו חננאל

אוכל נפש שאע"פ שהוא באזהרת שמחה ואינה מצוה דוחה יום טוב. מילה שאע"פ שהיא שלא בזמנה מצוה היא שנכרתו עליה י"ג בריתות וחייב כרת אם לא יומל, אינו דין שידחה יום טוב. ת"ל לבדו ולא מילה שלא בזמנה. ואם מילה שהיא מצוה והמבטלה לגמרי ענוש כרת. ולא עוד אלא שהיא מצוה שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות אינה דוחה יום טוב, כל שכן עשה של נותר שלא ידחה יום טוב שאפילו ביטלו לגמרי אינו ענוש כרת. **רב אשי** מפיק ליה מהאי דכתיב ביו"ט שבתון ולא תעשה מלאכה, נמצא ביו"ט עשה שבתון ולא תעשה כמשמעו, ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה.

מתני' כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך וראשי הכנפים והסחוסים כו'. וכי כל מי שאינו נאכל בשור הגדול אינו נאכל בגדי הרך, **והרי ראשי כנפים** והסחוסים שאינן נאכלין בשור הגדול שהן כעצמות ובגדי הרך נאכלין. ופריק רבא ואמר הכי קאמר כל הנאכל בשור הגדול שלוק יאכל צלי בגדי הרך, ומה הן ראשי כנפים והסחוסין. **תניא כותיה דרבא** כל הנאכל בשור הגדול בשלקא כו' עד וגידין הרכין נידונין כבשר. **איתמר גידין שסופן להקשות** ר' יוחנן אמר **נמנין עליהן בפסח דבתר השתא אזלינן,** והשתא רכין הן וכבשר הן. וריש לקיש פליג עליה ומותיב עליה ממתני', ושני ליה הכי תנא הני ראשי כנפים והסחוסין הואיל ומתאכלי בשור הגדול בשלקא, והוא הדין לגידים שסופן להקשות, דהני נמי מיתכלי בשור הגדול בשלקא. **רמי ליה** רבנן קמיה דר' אבהו. מי אמר ר' יוחנן גידין הרכין שסופן להקשות נמנין עליהן בפסח, אלמא כיון דמתאכלי השתא בתר השתא אזלינן וכבשר נינהו, והא בעיא מינה ריש לקיש מר' יוחנן עור הראש של

היתה לו שעת הכושר ונפסל איכא בינייהו מאן דאמר כשר הא כשר הוא. לא משום דלריש בו בכשר ולא בפסול משמע ליה הכי דהא ר' שמעון מפרש לעיל[1] מילתיה דת"ק דקתני נמי בו בכשר ולא בפסול וקאמר אחד זה ואחד זה אין בו משום שבירת עצם אלא דרב יוסף לא מצי למישכח מידי לאיכא ביינייהו אלא היתה לו שעת הכושר ונפסל: **אבר שיצא מקצתו איכא בינייהו מאן דאמר כשר כשר.** תימה אמאי חשיב ליה כשר טפי מבר אכילה הא מה שאינו ראוי לאכילה לאו כשר הוא:

ה"ג היתה לו שעת הכושר ונפסל אין בו משום שבירת העצם. ול"ג יש בו[א] דאי גר' תיקשי לרב יוסף ולא משכחינן כארבעה מינייהו ואית דגרס לעיל במילתיה דרב יוסף למ"ד כשר לאו כשר הוא למ"ד יאכל בר אכילה הוא ולפי זה מיתוקמא גירסת הספריס דגר' יש בו ואין נראה דבכולה שמעתין טפי נפיק ב[ב] מאכילה מדנפיק תמות כשרות כי ההיא דאבר שיצא מקצתו בכשר קרי ליה ולא בר אכילה הוא:

איתמר אבר שאין עליו כזית בשר במקום זה כו'. נראה לר"י ולריב"א דאליבא דרבי קמיפלגי דקתני בברייתא סתמא יש בו שיעור אכילה יש בו משום שבירת העצם[ג] ובפלוגתא דרבינא ורב אשי קמיפלגי אבל לרבנן לכ"ע יש בו משום שבירת עצם והא דמסיק אילימא דאין עליו כזית בשר כלל אמאי יש בו משום שבירת עצם אע"ג דמלי לאוקומי כרבנן הואיל ואליבא דרבי קמיפלגי וסבירא להו כרבי מוקמי למתני' כוותיה:

אחד

האי[ו] פסול למ"ד ראוי לאכילה האי נמי ראוי לאכילה הוא רב יוסף אמר [א]כי האי גוונא דכולי עלמא אין בו משום שבירת העצם [ח] דר' לאקולי קא אתי והאי הא פסול הוא אלא היתה לו שעת הכושר ונפסל איכא בינייהו למ"ד כשר [ב]הא כשר הוא למ"ד ראוי לאכילה הא השתא לאו ראוי לאכילה הוא אביי אמר [ג] כ"ע כל כי האי גוונא אין בו משום שבירת העצם מאי טעמא השתא מיהת הא פסול הוא אלא שבירת העצם מבעוד יום איכא בינייהו למ"ד כשר הא כשר הוא למ"ד ראוי לאכילה השתא לאו בר אכילה הוא מיתיבי רבי אומר [ד]נמנין על מוח שבראש ואין נמנין על מוח שבקולית על מוח שבראש מ"ט הואיל ויכול לגוררו ולהוציאו ואי ס"ד שבירת העצם מבעוד יום שפיר דמי קולית נמי נתבריה מבעוד יום ונפקוה למוח דידיה ונמנו עליה אמר לך אביי ולטעמיך משחשיכה נמי נייתי גומרתא וניחות עליה ונקלה ונפקה למוח דידיה ונימני עליה דהא [ה]תניא אבל [ו] [ז]השורף בעצמות והמחתך בגידין אין בו משום שבירת העצם אלא מאי אית לך למימר אביי אמר משום פקע רבא אמר משום הפסד קדשים דקא מפסיד ליה בידים דילמא אכיל נורא ממוח דידיה מבעוד יום נמי גזירה מבעוד יום אטו משחשיכה רב פפא אמר [ח]כל כי האי גוונא כ"ע יש בו משום שבירת העצם מאי טעמא לאורתא מיחזי לאכילה אלא באבר שיצא מקצתו קמיפלגי מ"ד כשר [ט] [י]הא כשר הוא ומ"ד ראוי לאכילה האי לאו בר אכילה הוא כדתניא[כ] ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר אבר שיצא מקצתו ושברו אין בו משום שבירת העצם רב ששת בריה דרב אידי אמר כל כה"ג דכולי עלמא אין בו משום שבירת העצם דהאי אבר הא פסול הוא אלא שבירת העצם בנא איכא בינייהו מ"ד כשר הא כשר הוא ומ"ד ראוי לאכילה השתא אינו ראוי לאכילה רב נחמן בר יצחק אמר [יא]כל כי האי גוונא יש בו משום שבירת העצם מאי טעמא דהא חזי לאכילה דמטוי ליה ואכיל ליה אלא שבירת האליה איכא בינייהו למ"ד כשר הא כשר הוא למ"ד ראוי לאכילה האי אינו ראוי לאכילה [יב]דאליה לגבוה סלקא רב אשי אמר [יג]כל כי האי גוונא ודאי אין בו משום שבירת העצם דהא ודאי אינו ראוי לאכילה כלל אלא אבר שאין עליו כזית בשר איכא בינייהו למ"ד כשר הא כשר הוא למ"ד ראוי לאכילה בעינן שיעור אכילה וליכא רבינא אמר [יד]כל כי האי גוונא לית ביה משום שבירת העצם דבעינן שיעור אכילה אלא אבר שאין עליו כזית בשר במקום זה ויש עליו כזית בשר במקום אחר איכא בינייהו למ"ד כשר הא כשר הוא למ"ד ראוי לאכילה בעינן שיעור אכילה במקום שבירה והא ליכא תניא כארבעה מינייהו דתניא ר' אומר [יא]בבית אחד יאכל [יב]ועצם לא תשברו בו על הכשר הוא חייב ואינו חייב על הפסול היתה לו שעת הכושר ונפסל בשעת אכילה אין בו משום שבירת עצם יש בו שיעור אכילה יש בו משום שבירת עצם אין בו שיעור אכילה אין בו משום שבירת עצם הראוי למזבח אין בו משום שבירת העצם בשעת אכילה יש בו משום שבירת עצם שלא בשעת אכילה אין בו משום שבירת עצם איתמר אבר שאין עליו כזית בשר במקום זה ויש עליו כזית בשר במקום אחר רבי יוחנן אמר [יג]יש בו משום שבירת העצם רבי שמעון בן לקיש אמר אין בו משום שבירת עצם איתיביה רבי יוחנן לרבי שמעון בן לקיש ועצם לא תשברו בו אחד עצם שיש עליו כזית בשר ואחד עצם שאין עליו כזית בשר מאי אין עליו כזית בשר אילימא דאין עליו כזית בשר כלל [יד]אמאי יש בו משום שבירת העצם אלא לאו הכי קאמר אחד עצם שיש עליו כזית בשר במקום זה ואחד שאין עליו כזית בשר במקום זה ויש עליו כזית בשר במקום אחר [טו](קשיא לרבי שמעון בן לקיש) א"ל

לא

הא פסול הוא. שנעשה בפסול דטומאה דחויה היא בגידור אלא שכאן גזירת הכתוב לפוטרן בו: **הא כר אכילה הוא.** כדתנן (לעיל דף עו:) הפסח שנא בטומאה נאכל בטומאה: **הא כשר.** שנעשו עבודותיו בהכשר: **מבעוד יום.** שאינו שעת אכילה: **נמנין על מוח שבראש.** אפילו לא נמנה אלא על המוח יצא: **ואין נמנין על מוח הקולית.** מפני שאסור לשוברה ולהוציאו אבל מוח הראש יכול להוציא ולגוררו בקיסם דרך האף: **ניפי גומרתא.** גחלת ונגחי עליה **על** שינקב ויוציא מוחו: **אלא מאי איכא לך למימר.** אמאי אין נמנין ויוציאו בגחלת: **אביי אמר משום פקע.** שמא מחמת הגחלת יפקע במקום אחר ואין זו שריפה אלא שבירה: **ורבא אמר משום הפסד קדשים.** שמפסיד המוח ושורפו בידים ומוטב שיפסל מאליו. הכא נמי לענין שבירה מבעוד יום אע"ג דמדאורייתא שרי רבנן גזור אטו משחשיכה: **אבר שיצא מקצתו.** חוץ לחומת ירושלים וצריך לחתוך את היוצא איכא ביניייהו: **הא' נמי כשר.** שהרי הפנימי כשר והרי הוא שוברו ועובר משום לא תשברו בו אלא חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותך כדתנן במתניתין (לקמן דף פח.): **הא' לאו בר אכילה הוא.** במקום שבירה אינו ראוי לאכילה אבל אבר שיצא כולו דהיינו היתה לו שעת הכושר ונפסל דכ"ע אין בו משום שבירה דהשתא מיהא פסול הוא: אליית השה קריבה עם האימורין מה שאין כן בשור ועז כדכתיב (ויקרא ג) חלבו האליה תמימה: **רבינא אמר.** אי איכא כזית בשר דכולי עלמא אין בו משום שבירה אלא באין בו כזית במקום שבירה ויש בו כזית במקום אחר איכא ביניייהו: **ואינו חייב על הפסול.** והשתא מפרש ואזיל הי פסול קא ממעט: **היתה לו שעת הכושר ונפסל אין בו משום שבירת העצם** גרסינן **ורבי אומר** גרסינן בריש. והיינו כרב יוסף. למזבח למעוטי אליה כדרב נחמן בר יצחק. שלא בשעת אכילה מבעוד יום כדאביי דאמר מבעוד יום. אתא רבי למעוטי שיעור אכילה במקום שבירה כרבינא אי נמי למעוטי אין עליה כזית כרב אשי: **אין בו משום שבירת העצם.** דבעינן שיעור אכילה במקום שבירה: **אמאי יש בו משום שבירת עצם.** דין לר' יוחנן דין לריש לקיש כזית בעינן: **במקום זה.** במקום שבירה:

לא

מסורת הש"ס

[1] [פסול הוא כל"ל], [2] חולין דף יח. [תוספתא פ"ו ה"ז], [3] [תוספתא פ"ו ה"ז], [4] [לעיל ג:], [5] [ממש תיבות אללו נראין מיותר], [6] [דף פג.],

---

תורה אור השלם

1. בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ: שמות יב מו

הגהות הב"ח

(א) גמ' שבירת העצם (הר' לאקולי קא אתי): תא"מ וכ"ב ס"א ל"ג ליה: (ב) שם אביי אמר כל כי האי גוונא כ"ע אין בו כל"ל: (ג) שם אבל השורף בעצמות. נ"ב עיין במולין דף יא המחתך בגידין והשורף בעצמות עכ"ל: (ד) שם מ"ד כשר האי נמי כשר הוא: (ה) תוס' ד"ה ה"ג וכו' טפי נפיק מתורת אכילה:

מוסף תוספות

א. [ד]הוה משמע דגרס ליה דומיא דאחרינו, בשעת אכילה יש בו אין בו, הראוי למזבח יש בו ואין בו. תוס' אמק. ב. בפסול מועט. שם. ג. וקמיפלגי בהאי שיעור אכילה באיזה מקום בענין לה. שם.

לא הכי קאמר כו'. לעולם אכילה במקום שבירה בעינן ואחד עצם שאין עליו כזית בשר דקאמר הכי קאמר אין עליו בשר מבחוץ ויש בתוכו מוח מבפנים ובמקום שבירה ואשמעינן דאכילת מוח אכילה היא: **והכניא.** בניחותא דאסור לשבר עצם שבתוכו מוח ולא אמרינן ליתי עשה דואכלו את הבשר וידחה את לא תעשה דשבירה: **ומה אני מקיים ואכלו את הבשר בשר שעל העצם.** אבל מוח לא דליכא לאוקמה במוח גמי ועל ידי גחלת דלא מצריך ליה קרא מילתא דאתי בה לידי תקלה דילמא פקע: **שאין מלמוד גומר.** שלא הולרך ללמד איסור שבירה: **אבר שיצא מקצתו.** וצריך לחתוך את היוצא: **חוסך.** את הבשר סביב איבקרנייר"ר: **עד שמגיע לעצם וקולף.** הבשר שלא יצא: **עד שמגיע לפרק.** שמתחברין שם שני עצמות: **וחוסך.** את הפרק ומשליך את העצם שיצא מקצתו ויאכל בשר הנקלף: **נקלוף בה פורתא.** במקום שבירה סביב: **משום פקע.** שמא יפקע וישבר תחת הבשר כשיכה על מקום הקלוף: **בקולית.** רדונדי"ל של הילד[ה] דיש בו מוח ממתוכו לא מהניא ליה קליפה: **מטמאין את הידים.** מדרבנן: **חד אמר משום חשדי כהונה.** שחשודין לפגל קרבן משום איבה גזרו על הפיגול שיטמא את הידים כדי שיהא זה צריך להטביל ידיו קודם שיגע בקודש ויטריחוהו: **וחד אמר משום עלי כהונה.** המתעצלים באכילת קדשים גזרו טומאה על הנותר כדי להטריחו עליהם: **מר מפני.** טעמא דידי' חשדי אפיגול ומר מתני טעמא דידיה עצלי אנותר: **מר מפני.** בין פיגול בין נותר בכזית גזור רבנן דליטמאו: **לאיסורו.** כשיעור איסור אכילתו שהוא חייב עליו בכזית: **לטומאתו.** כשיעור טומאת אוכלים דאורייתא בכביצה: **הא קא מיטמי.** פנימי מחמת מגעו של יולא המחובר לו: ומשני **טומאה בית הספרים היא.** כל מגע חיבור בית הספרים שאין מקום מגעו גרמא. וטומאת בית הספרים נפקא לן במסכת נדה דלא מיטמיא מוידיו לא שנף במיס[ט] בפ' יולא דופן (דף מג.) דבעינן נגיעה בידים שהן בגלוי: **ורבינא דאמר.** בפרק בהמה המקשה (חולין עג.) לגבי מגע חיבור דאוכלים כמאן דמפרתי דמו ולא הוי חיבור ולא מגע בית הספרים מיקרי: **דיש ביה כזית.** באותו קלת: **שיצא מחבורה לחבורה.** לקמיה[ו] מפרש לא תעשה דילה: **מאי לאו טהור.** מלטמא: **ואסור.** לאכול כשאר יולא חוץ למחילה דמחילת פסח מקום אכילתו היא ואפילו הכי קתני טהור: **לא טהור ומותר.** דלא פסול יולא אית ביה אבל יולא חוץ למחילה לעולם אימא לך דמטמא: **הרי זה בלא תעשה.** כדאמר [ט]בפרק כל שעה (לעיל כד.) לא יאכל כי קדש הסח[י] כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו אלמא יולא חשיב ליה ואפי' הכי קתני טהור: **בשלמא למאן.** דמתני אפיגול ונותר בכזית מצי לתרוצי דגזור טומאה נמי איולא והאי דקתני טהור בדליכא כביצה: **מאי איכא למימר.** מדקתני האוכלו בלא תעשה מכלל דאיכא כזית: **זריזין הן.** שיש רגיש ומזרזים[ט] זה את זה מלהוציא ולא איצטריך לאחמורי עלייהו שלא יבואו לידי יציאה: מחבורה

אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח. הכא מזכיר שאינו פשוט קודם וכן בפ' החולן (יבמות מח.). כל הנשים לא ינשאו עד ג' חדשים אחד בתולות ואחד אלמנות כו' תנא נמי בריש בתולות שאינו פשוט והיכא דליכא פלוגתא או קאי אקרא דרך להזכיר פשוט קודם כהיא דרבא הבנה (דף טו:) דתנן אמר רבי אלעזר לא התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו מוקעין אלא ביבנה אמרו לו א' יבנה כו' כלומר כמו שפשוט לך שמוקעים ביבנה כך כל מקום שיש ב"ד וכן בבבא קמא (דף נ:) אחד בור אחד שיח ומערה דקאי אקרא דכתיב בור וכן בסוטה (דף מג.) אחד הבונה ואחד הלוקח כו' [א] וכן בפ"ק דסוכה (דף כ.) גבי ג' גדולה וא' קטנה כו' [ב] מ): **כשהוא אומר ועצם לא ישברו בו בפסח שני בו'.** בפ' דם חטאת בזבחים (דף נז:) יליף מהכא דאין עשה דוחה ל"ת בקדשים מדכתב רחמנא גבי פסח ועצם לא תשברו בו וקשה היכי יליף מינה ואמאי נמי צריך קרא הכא הא בעידנא דמיעקר לאו לא מקייים עשה [ג] ועוד קשה לרשב"א דהכא אפשר לקיים שניהם על ידי גומרתא דהשוקף בעצמות אין בו משום שבירת עצם וקיימא לן [ד] דהיכא דיכול לקיים שניהם לא אתי עשה ודחי ל"ת ותירץ רבינו חיים לרשב"א [ה] דלרבא שפירש לעיל בגומרתא דאסור משום הפסד קדשי' [ג] אתי שפיר [ד]: **משום** חשדי כהונה. וא"ת כמו כן לא יחושו לעשות בטומא' [ה] י"ל דאף לרשעים חמירא להו טומאה [ו] דאמרינן ביומא (דף כג.) ללמדך שחמורה עליהן טהרת כלים יותר משפיכות דמים [ז]: **טומאת** בית הספרים היא. וא"ת התינח לר' יוסי אלא לר' מאיר דפליג עליה ומייתי לה בפ' בהמה המקשה (חולין עב:) דאית ליה דמטמא מאי איכא למימר וי"ל דקיימא לן כר' יוסי לגבי ר' מאיר: **ולרבינא** דאמר חיבורי אוכלין כמאן דמפרתי כו'. וא"ת אלא רבינא כיון דס"ל דאיכא שיעור לטמוי במה שיש לאחוז הוה מצי לאקשוי דמסקינן בפרק בהמה המקשה (שם) דמודה ר' יוסי בשלא על שלא הבאות מבגד גדול דבשעת פריסתו מאביו מקבל טומאה מאביו וה"נ הכא וי"ל דאיכא לאוקומה בניתזות בכל כחן [ו] וכן משני בפ' אמרו לו (כריתות טו:) גבי אבר המדולדל בחלב טהור מיהו הכא כיון שאינו חותך העצם אלא חותך סביבו' העצם אינו יכול להתיז בכל כחו ובירושלמי מוקי בחותך ומשליך במעט מעט: **דבני** חבורה זריזין הן כי קמיבעיא לן יוצא דקדשים. וא"ת בפ' המולח תפילין (עירובין קג.) משמע איפכא דקאמר כהנים זריזין הן אמרינן בני חבורה זריזין הן לא אמרינן ותירץ ר"י דלא דמי [ז] דגבי בני חבור' שייך למיגזר טפי שמא יחתה מלגבי כהנים דהא מילתא לא שייכא לפסח כלל אבל במידי דשייך לפסח כגון יולא זריזין בני החבורה יותר מכהנים: הולאה

לא הכי קאמר [א]אחד עצם שיש עליו כזית בשר מבחוץ ואחד עצם שאין עליו כזית בשר מבחוץ ויש עליו כזית בשר מבפנים במקום שבירה [ב]והתניא [1]ועצם לא תשברו בו אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח ומה אני מקיים [2]ואכלו את הבשר בלילה הזה בבשר שעל גבי העצם או אינו אלא בבשר שבתוך העצם ומה אני מקיים ועצם לא תשברו בו בעצם שאין בו מוח אבל בעצם שיש בו מוח שובר ואוכל ואל תתמה שהרי יבא עשה וידחה ל"ת כשהוא אומר [3]ועצם לא ישברו בו בפסח שני שאין ת"ל שהרי כבר נאמר [3]ככל חקת הפסח יעשו אותו הוי אומר [ג]אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח מיתיבי אבר שיצא מקצתו חותך עד מקום שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותך ואי אמרת אבר שאין עליו כזית בשר במקום זה ויש [ד] במקום אחר אין בו משום שבירת העצם למה לי דקולף עד שמגיע לפרק וחותך נקלוף ביה פורתא ונתבריה אביי אמר משום פקע רבינא אמר בקולית [ה]תנן התם [2]הפיגול והנותר (והטמא) מטמאין את הידים [ו]רב הונא ורב חסדא חד אמר מפני [ז]חשדי כהונה וחד אמר מפני עצלי כהונה מר מתני אפיגול ומר מתני אנותר מאן דמתני אפיגול משום חשדי כהונה ומאן דמתני אנותר משום עצלי כהונה מר מתני כזית ומר מתני כביצה מאן דמתני כזית כאיסורו ומאן דמתני כביצה כטומאתו איבעיא להו יוצא גזרו רבנן טומאה או לא מי אמרינן נותר דגזרו טומאה דאתי לאיעצולי ביה אבל יוצא אפוקי בידים לא מפקי ליה בידים לא גזרו ביה רבנן טומאה או דילמא לא שנא ת"ש אבר שיצא מקצתו חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותך וא"א גזרו ביה רבנן טומאה כי חתיך ליה מאי הוי הא קמטמא ליה טומאת סתרים היא וטומאת סתרים לא מטמיא ולרבינא דאמר [ט]חיבורי אוכלין לאו חיבור הוא וכמאן דמפרתי דמי מאי איכא למימר הא קנגע בהדדי וקא מטמא אלא למאן דמתני כזית דלית ביה כזית ומאן דמתני כביצה דלית ביה כביצה ת"ש המוציא בשר פסח מחבורה לחבורה אע"פ שהוא בלא תעשה טהור מאי לאו [י]טהור ואסור דיוצא מחבורה לחבורה כיוצא חוץ למחיצתו דמי ומפסיל ואפי' הכי קתני טהור אלמא לא גזרו רבנן טומאה לא טהור ומותר דיוצא מחבורה לחבורה לאו כיוצא חוץ למחיצתו דמי ולא מפסיל והא קא תני סיפא האוכלו הרי זה בל"ת בשלמא למאן דאמר כביצה דאית ביה כזית ולית ביה כביצה אלא למאן דאמר כזית מאי איכא למימר אלא [יא]ביוצא בפסח לא מיבעיא לן דלא גזרו רבנן טומאה מאי טעמא [ט]בני חבורה זריזין הן ומזהר זהירי ביה אלא כי קמיבעיא לן ביוצא בקדשים מאי תיקו ומוציא בשר פסח מחבורה

מחבורה

א. אע"ג דבלאו הכי איכא לאו דבל תותיר. תוס' סנהדרין מח. ד"ה משמעין. ב. אבל הכא ובהחולין לא קאי אמידי אין להקפיד איזה נשנה תחילה. תוס' שאנץ. ג. דאי אפשר שלא ישרוף גומרתא מן המוח שבפנים. תוס' שאנץ. וע' הגהות הב"ח כאן. ד. דאפי' ע"י גומרתא לא הוי קרא דואכלו את הבשר דווקא כל הבשר, אם לא ע"י שבירה, כיון שאי אפשר שלא ישרוף מעט מן המוח. שם. ה. אע"ג דבלאו הכי איכא לאו דבל תותיר. תוס' סנהדרין מח. ד"ה משמעין. ו. דאז לא הוי נוגעות בשעת פרישתן כיון שבכח נפרד. תוס' שאנץ. ז. [ד]התם לענין איסור שבת מיירי. שם.

[א] זבחים נז:, ב) [לקמן לה.], ג) [לעיל טו:] לקמן קכ:, ד) [שם], ה) [פי' שלא יתחדו הנוגע בו כי לאחלו נגע בו הילכך גזרו בו טומאה כו' עיון ערך משוך ע"ז ישוב ופשט מחמד ולפ"ז יתישב קושית תוספות בד"ה משום חשדי כהונה], ו) [חולין עב: עג.], ז) [עירובין קג. וש"כ], ח) בס"ת: הילך, ט) [ויקרא טו], י) [ע"כ], כ) [שמות כט], ל) בס"ת: ומזהירין], מ) [ועיין תוס' לקמן קח: ד"ה אחד וכשבת כ: ד"ה אחד וכפוסח כ. ד"ה אחת וקדושין יג. ד"ה כשם וכתובות כ: ד"ה אחד זבחים לב: ד"ה לא הכי ובמנחות סג: ד"ה ר"י], נ) [ועיין פסקי תוס' זבחים פ' דם חטאת סעיף סט], ס) [שבת קלג.], ע) [וע"ע תוס' סנהדרין מח. ד"ה משמשין כו'],

הגהות הב"ח

(א) גמרא ויש עליו כזית בשר במקום אחר אין בו: (ב) תוס' ד"ה כשהוא וכו' דלרבא שפירש לעיל. נ"ב פי' אלא קונגא ס"ל הא טעמא משום הפסד קדשים אבל לא כרבא דקאמר דילמא אכיל יולא ולא ס"ל דאיכא ודאי הפסד קדשים:

גליון הש"ם

רש"י ד"ה הרי זה בל"ת כדאמר פב"ש. עיין לקמן דף לה ע"א ברש"י ד"ה לא תוליא: תוס' ד"ה משום חשדי כהונה י"ל דאף לרשעים. עיין סנהדרין מח ע"א תד"ה משמשין:

מוסף רש"י

הפיגול והנותר מטמאין את הידים. ופע"פ שאין אוכל מטמא אדם, גזרו עליהן לטמא מיהא את הידים ולא לטמא את הגוף (לעיל טז:). מאן דמתני אפיגול משום חשדי כהונה. גזרו עליו טומאה שלא יפגלוהו בגלון להפסיד את הבעלים, ועוד דשלמים הן ואין לכהן כהן אלא חזה ושוק ושפטים במיזבח לשם חטאת כדי לאוכלן כולם ומשם הכי גזרו טומאה (לקמן קכא. וע"י ש ברשב"ם). ומאן דמתני אנותר משום עצלי כהונה. שלא יתעצלו באכילתן (שם). חבורי אוכלין. שהן רכין אינו חשוב חיבור (חולין עג.). דמפרתי. מפולדים (ביצה ב. ע"ש). בני חבורה. הנמנין על הפסח, זריזין הן. דכל העוסקין בקדשים זריזין וחכמים (ערובין קג.).

מוסף תוספות

א. [ד]קאי אקרא. תוס' כתובות כ: ד"ה אחד. ב. אבל הכא ובהחולין לא קאי אמידי אין להקפיד איזה נשנה תחילה. תוס' שאנץ. ג. דאי אפשר שלא ישרוף גומרתא מן המוח שבפנים. תוס' שאנץ. וע' הגהות הב"ח כאן. ד. דאפי' ע"י גומרתא לא הוי קרא דואכלו את הבשר דווקא כל הבשר, אם לא ע"י שבירה, כיון

תורה אור השלם

1. בְּבֵית אֶחָד יֵאָכֵל לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ: שמות יב מו
2. וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: שמות יב ח
3. לֹא יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ בוֹ כְּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: במדבר ט יב

לעזי רש"י

אינקרייני"ר. לחרוץ (חריץ).
ריידונדי"ל. עצם הירך.

רבינו חננאל

ומשני ריש לקיש הכי קתני, **אחד עצם שיש עליו כזית בשר** במקום זה מבחוץ ואחד עצם שאין עליו כזית בשר מבחוץ ויש בו כזית מוח בפנים, יש בו משום שבירת עצם. **והתניא** הכי ועצם לא תשברו בו אחד עצם שיש בו מוח במקום שבירה, ואחד עצם שאין בו מוח [במקום שבירה] ומה אני מקיים ואכלו את הבשר וגו'. ואסיקנא הוי [אומר] אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח חייב. ומותבינן תוב לריש לקיש **אבר שיצא** מקצתו. פי' חוץ לירושלים ונפסל חותך בבשר עד שמגיע לעצם ומפריש בין הבשר שיצא ובין הבשר שנשאר באבר שלא יצא וקולף, כלומר מפריש הבשר הכשר שלא יצא, מפשיטו מן העצם עד שמגיע לפרק וחותך. נמצא הבשר המופשט תלוי בפסח הכשר [ו]שיצא מחובר, על העצם, ושורף הבשר שיצא והעצם עמו, ושאר הבשר שהפשיט מן העצם כשר לאכילה. ולדברי ריש לקיש למה אמרה המשנה שצריך קליפה עד הפרק הלא הוא שבירת העצם שלא במקום בשר [ו]אינו חייב, יקלוף מן הבשר מעט ולא ישאיר באותו מקום בשר וישבר העצם. ומשני אביי חיישינן **משום פקע**. כלומר, כששובר העצם אינו מתפרק עמו נסירה אלא נסדק, חיישינן שמא יעלה הסדק במקום [בשר] לפיכך חותך בפרק. **רבינא אמר** בקולית. אבר שיצא מקצתו כו' תנן התם בסוף מסכתא זו הפגול והנותר והטמא מטמאין את הידים, אפגול (ו)אמרינן מ"ט גזרו בו רבנן טומאה משום חשדי כהונה שלא יחשדו הנוגע בו כי לאכלו נגע בו, הלכך גזרו בו טומאה שלא יבוא ליגע בו כלל. וחד מתני אנותר מפני שנתעצלו בו והניחוהו להיות נותר. חד מתני כזית כמטמא הידים כאיסור אכילתו, מה איסור אכילתו בכזית, אף איסור נגיעתו בכזית. וחד אמר כביצה כטומאת אוכלין. **איבעיא להו** בשר היוצא חוץ למחיצתו ונפסל גזרו בו טומאה או לא. ואתינן למפשט לה מתני' דתנן אבר שיצא מקצתו חותך כו' ואי אמרת גזרו בו אע"פ שחותכו ומפרישו מן הבשר הנשאר באבר מבפנים נטמא מן הבשר שיצא. ושנינן נגיעת הבשר בבשר במקום החתיכה היא, ומקום החתיכה קודם חתיכתה מקום סתור הוא, וקימא לן זו היא טומאת סתרים ולא מטמאה. וכבר פירשנוהו בפרק בהמה המקשה לילד. ולשם רבינא מפריך אפילו תימא רבנן חיבורי אוכלין כמאן דמפרקי דמי וקא נגעו אהדדי, כלומר כיון דלחתיכה קאי כחתוך דמי ואינה טומאת בית הסתרים אלא טומאה גלויה היא, וכאלו חתיכה אחת נוגעת בחברתה. ושנינן הא דתנן אבר שיצא חותך בבשר ומפרישו ומה שבפנים כשר, בזמן שאין בשר היוצא כזית דלא נחתא ליה טומאה כלל. **ת"ש בשר פסח היוצא מחבורה לחבורה** אע"פ שהוא בלא תעשה טהור מאי לאו יוצא מחבורה לחבורה טהור [ואסור, לא טהור] ומותר הוא. ולאו כתיב ביה לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה. כלאו דשבירת עצם מה שבירת העצם לא פסול ליה אף יציאתו לא פסול ליה. **ואקשינן** אי הכי טהור ומותר הוא אימא סיפא והאוכלו הרי זה בלא תעשה דתניא בתורת כהנים והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, בכל לרבות היוצא, והבשר כל טהור יאכל בשר, לרבות בשר הפנימי שהוא מותר מכאן אמרו אבר שיצא מקצתו כו'. בשלמא למאן [דאמר] ביוצא כביצה, מוקי לה בדלית ליה כביצה אלא כזית, הלכך עובר משום אוכל חוץ למחיצתו, ואין עובר משום יוצא, דהא לית ביה כביצה. אלא למאן דבעי ביוצא כזית הואיל והאוכלו בלא תעשה לא אפשר בפחות מכזית אמאי טהור ומותר. **ואסיקנא** אלא יוצא דפסח דברי הכל לא גזרו בו טומאה, דבני חבורה זריזין הן, כי קא מבעיא לן יוצא דקדשים. ועלתה בתיקו.

צח א מיי' פ"י מהל' ק"פ הלכה ג:
[צט ב מיי' פ"ח מהלכות אבות הטומאה הלכה ג]:
צט ג מיי' פ"ט מהל' ק"פ הלכה ב:
ק ד מיי' פ"ח מהל' אבות הטומאה הל' ה: